

MARIJAN ŠUPERINA*

Borislav Petrović i Bojan Dobovšek: Mreže organiziranog kriminaliteta

U izdanju Pravnog fakulteta Sveučilišta u Sarajevu, 2007. godine u Sarajevu je objavljena knjiga *Mreže organiziranog kriminaliteta* (ISBN 978-9958-627-56-9).

Autori prezentirane knjige su ugledni teoretičari kriminalističke znanosti. **Prof. dr. sc. Borislav Petrović** zaposlen je na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Sarajevu, Bosna i Hercegovina, na Katedri kaznenog prava, a predaje i na Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Sveučilišta u Sarajevu predmete Uvod u kriminalistiku s kriminalističkom taktikom, Metodologija otkrivanja kriminaliteta – metodika istraživanja narkokriminala i Suvremene kriminalističke teorije. Autor je tridesetak znanstvenih i stručnih članaka, dviju monografija (u koautorstvu), nekoliko udžbenika, a posebno: Uvod u kriminalistiku (2004, koautori: D. Modly i N. Korajlić), Balkanski putevi droge i Bosna i Hercegovina (2004), Privremeno oduzimanje droga i drugih predmeta i imovine vezanih uz narkokriminal (2003), Kriminalistička metodika istraživanja krivičnih djela zloupotrebe opojnih droga (1998). **Prof. dr. sc. Bojan Dobovšek** zaposlen je na Fakultetu za varnostne vede Sveučilišta u Mariboru, Republika Slovenija, na Katedri kriminalistike, a 2010. godine bio je gostujući predavač na Sveučilištu u Ghentu (Belgija). Godine 2014. sudjelovao je kao istraživač suradnik na Institutu za politologiju Sveučilišta u Würzburgu (Njemačka). Autor je brojnih znanstvenih i stručnih članaka, organizator je nekoliko konferencija na temu organiziranog kriminaliteta i korupcije. Godine 2009. međunarodna zaklada Emerald, za članak *Mreže gospodarskega kriminala v državah v tranziciji*, dodijelila mu je priznanje za najbolji preporučeni članak. *Economic organised crime networks in emerging democracies* objavljen je i u International Journal of Social Economic.

U prikazu koji slijedi izdvojeni su najvažniji rezultati do kojih su autori došli analizirajući aktualno stanje *mreža* organiziranog kriminaliteta u Europi, Europskoj uniji, SAD-u, Ruskoj Federaciji i svijetu, a posebno u Republici Sloveniji i Bosni i Hercegovini. Knjiga obiluje brojnim komparacijama, sintezama, citatima, suprotstavljenim mišljenjima te statističkim podacima u vezi s kriminalitetom, a posebno organiziranim kriminalitetom, kojeg autori nazivaju *anarhičnom pojavom*, a njegove počinitelje *mafijaškim građanstvom*. Poglavl-

* mr. sc. Marijan Šuperina, doktorand na Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Sveučilišta u Sarajevu i umirovljeni viši predavač na Visokoj policijskoj školi u Zagrebu.

lja koja se obrađuju u knjizi sustavno su poredana i metodički uvode čitatelja u problematiku organiziranog kriminaliteta, dajući svakim daljnjim pročitanim poglavljem nove informacije, šireći mu pogled na odabrani posebno opasni društveni odnos, fenomen. Prilikom opisivanja temeljnih djelatnosti organiziranog kriminaliteta ili kod nabiranja najvažnijih suvremenih kriminalnih organizacija organiziranog kriminaliteta autori nisu podlegli senzacionalističkom prikazivanju već su zadržali znanstveni metodološki deskriptivni i kompilacijski, ali i genetički te analitičko-sintetički pristup. Mjerama koje stoje na raspolaganju suvremenoj policiji u borbi protiv organiziranog kriminaliteta prišlo se sa stručnog, profesionalnog motrišta, a ne opisujući ih kao "konglomerat antikriminalnih tehnoloških inovacija". Zaključke koje iznose temelje se na metodi generalizacije i specijalizacije. Potrebno je napomenuti kako se novija problematika organiziranog kriminaliteta mora promatrati s povijesne distance jer provjerene i utemeljene informacije o njegovom postojanju i razvoju do profesionalaca, koji se njime bave, dolaze sa zadržskom – tek kad on bude otkriven i razjašnjen te presuđen, pa tako i do teoretičara koji ga analiziraju i o njemu pišu. Stoga je posebna vrijednost ove knjige u predikcijskim sadržajima organiziranog kriminaliteta s kojima nas autori u njoj upoznaju. Iz navedenih, ali i niza drugih razloga, koje će čitatelj sam otkriti, valjalo je napisati ovaj prikaz.

U **prvom poglavlju** pod naslovom **Uvod** (7-14) autori izražavaju cilj, motiv i nakanu zbog koje su napisali prezentiranu knjigu. Ona je sadržana u želji za sustavnim analiziranjem i istraživanjem organiziranog kriminaliteta kao suvremene društvene pojave, svojevrsnog društvenog odnosa – fenomena, te upozoriti na njegovu opasnost.

Već na početku autori upozoravaju na **problem definiranja** sadržaja organiziranog kriminaliteta i na **terminologiju** koja je povezana s tim pojmom, razlikujući:

- *internacionalni organizirani kriminalitet* – koji obuhvaća organizirane kriminalne skupine koje djeluju u jednoj državi, a svoje poslove mogu, po potrebi, proširiti i na susjedne države,
- *transnacionalni organizirani kriminalitet* – obuhvaća kriminalne skupine koje imaju svoje vodstvo u jednoj državi, a zbog opsega kriminalne aktivnosti djeluju i u drugim državama,
- *multinacionalni organizirani kriminalitet* – u okviru kojeg se kriminalne skupine pojedinih država udružuju tako da se njihovo djelovanje razvija u različitim državama,
- *globalni organizirani kriminalitet* – obuhvaća sve pojavne oblike organiziranog kriminaliteta u svijetu,
- *klasični organizirani kriminalitet* – obuhvaća klasična područja djelovanja organiziranog kriminaliteta: krađe, provale, trgovanje dogom, igre na sreću, oružje, prostitucija i slično, uz upotrebu nasilja i/ili ucjenjivanja,
- *organizirani poslovni kriminalitet* – najbolje organizirani kriminalitet s poznavanjem organizacije, menadžmenta i *businessa*, s visokim stručnim znanjem ekonomije i prava, povezan s upravnim strukturama, vladinim institucijama te tržištem rada. Kod njega je gotovo nemoguće vidjeti žrtve, pa tako nestaju izvori podataka

važni za njegovo istraživanje. On posjeduje veću moć, visoki stupanj organiziranosti i koristi sredstva nastupajući u okviru legalnih tržišta.

U nastavku autori upućuju na lokalne i međunarodne čimbenike koji utječu na nestabilnost i nesigurnost Europe općenito, ali i na analizirane i uspoređene države: **Republiku Sloveniju i Bosnu i Hercegovinu**. Konstatira se kako su svi ti čimbenici karakteristični za svaku državu posebno te utječu na razvoj kriminaliteta koji postaje sve više kompleksniji ali i organiziraniji, pa ga je sve teže otkrivati. Organizirani kriminalitet je zapravo teško sagledati u svojoj organiziranoj rasprostranjenosti. Stoga ga se može prepoznati, ali vrlo teško otkriti, a još teže dokazati.

Organizirani kriminalitet postaje tema znanstvenih i stručnih (profesionalnih) analiza, rasprava, istraživanja, ali i tema za medije i u javnom mnijenju. Održane su brojne konferencije, kongresi, savjetovanja na međunarodnoj razini u okviru Ujedinjenih naroda, Vijeća Europe, Europske unije, OSCE-a i drugih organizacija (Interpol, Europol). Doneseni su i brojni međunarodni akti (deklaracije, konvencije, zaključci). U Nacionalnoj sigurnosnoj strategiji SAD-a za 1996. godinu prvi put je organizirani kriminalitet definiran kao *nova opasnost za nacionalnu sigurnost* te se traži globalan pristup rješavanju navedenog problema. U današnje vrijeme organizirani kriminalitet je počeo prodirati u gospodarstvo i politiku. Upravo iz tog razloga se ubraja u najopasniji oblik kriminaliteta koji zbog prirode svoga djelovanja i funkcionalne organizacije te specijalizacije ostaje najčešće prikriven, često i zbog toga jer djeluje u *sivom* području ili *na granicama dozvoljenog*. Pojavljuje se kao forma suprotstavljanja legalnim vlastima i iskorištava, prije svega, privatnu (poduzetničku) inicijativu za stjecanje nedozvoljene dobiti (koristi) na nezakonit način (Pečar, 1993)¹.

Svojim sadržajima i oblicima organizirani kriminalitet je izuzetno dinamična i složena pojava, fenomen. Suština i bit organiziranog kriminaliteta jest da ga *ne vidimo i ne čujemo*. Svoj sastav i strukturu prilagođava zahtjevima konkretne sredine. Upravo stoga što su karakteristike organiziranog kriminaliteta visoka profesionalnost, organiziranost i gotovo neograničena financijska sredstva, odnosi između legalnog i ilegalnog se stalno zaoštavaju. Sve veće **nezakonite dobiti** (lukrativni element organiziranog kriminaliteta) predstavljaju stalnu rastuću opasnost za državu i društvo jer je, s jedne strane, **investiraju u potpuno legalne poslove**, a s druge strane, **veliki je korupcijski potencijal**.

Jedan od najvažnijih zadataka u borbi protiv organiziranog kriminaliteta autori prezentirane knjige vide u **jasnom definiranju pojma organiziranog kriminaliteta** – kako bi se znalo što je predmet istraživanja, čemu se suprotstavlja, na kojim je područjima potrebno uskladiti budući rad policije, pravosuđa i zakonodavstva te zbog internacionaliziranja problema i opasnosti koju predstavlja za cijelo društvo. **Međunarodno prihvaćene definicije organiziranog kriminaliteta još uvijek nemamo**, što je razlog i posljedica brzog mijenjanja oblika i aktivnosti kriminalnih skupina organiziranog kriminaliteta.

Polazište autora sadržano je u zaključku kako niti jedno suvremeno društvo ne može ignorirati postojanje fenomena organiziranog kriminaliteta, poglavito zato što ono ugrožava opstojnost tog društva. Organizirani kriminalitet ugrožava opstanak svakog suvremenog društva jer ugrožavanjem nacionalne sigurnosti utječe na sigurnosnu politiku države, a u

¹ Pečar, J. (1993). Omejevanje in zatiranje organiziranega kriminala. Revija Policija, 13(4-5), 334.

konačnici na sigurnost i legitimitet političkog sustava države. Iz tog razloga u posljednjih dvadesetak godina dolazi do **mijenjanja koncepta nacionalne sigurnosti** (od vojne prema ne-vojnoj ugrozi).

Jedno od važnih pitanja koje autori prezentirane knjige postavljaju jest kako se može suvremena država sa svojim represivnim mehanizmima suprotstaviti organiziranom kriminalitetu, a da pritom ne ugrožava, ili da što manje ugrožava, osobna ljudska prava i temeljne slobode pojedinca. Ovdje autori vide dvojni ulogu države: jednu u kojoj je država organizator garantiranja sigurnosti države i drugu u kojoj je država u ulozi ugrožavanja sigurnosti pojedinca.

Svrha je prezentirane knjige razjasniti i **razotkriti MREŽE moguće povezanosti organiziranog kriminaliteta** s legitimnim (političkim, pravosudnim, zakonodavnim sigurnosnim) strukturama društva jer upravo iz te povezanosti proizlazi opasnost za opstojnost djelovanja države u cjelini *jer organizirani kriminalitet pretendira postati država u državi*.

Drugo poglavlje pod naslovom **Pojmovno-terminološke definicije** (14-72) svojim sadržajem puno je šire nego što na to upućuje naslov poglavlja. Prvi problem s kojim se autori bave u ovom poglavlju je **definicija pojma organiziranog kriminaliteta**. I već na samom početku autori upozoravaju kako ne postoji jedinstvena sveobuhvatna definicija organiziranog kriminaliteta, bilo na lokalnoj, nacionalnoj, ili na međunarodnoj razini. Univerzalna definicija organiziranog kriminaliteta ne bi neposredno pomogla u borbi protiv njega, ali bi odredila temeljna ishodišta za djelovanje te za suradnju i ujedinjavanje međunarodnog suprotstavljanja organiziranom kriminalitetu. Dakle, tu se upućuje na njenu pragmatičnost, korist, radi definiranja specifičnih mjera borbe protiv pojedinih metoda, oblika i područja djelovanja organiziranog kriminaliteta. Stoga se u Wilton Park Paper (1996)² upozorava kako je još uvijek puno uspješnije **ako na organizirani kriminalitet gledamo kao na posebnu izvještačenu** metodu obavljanja određene kriminalne aktivnosti, nego da pokušamo separirati njegovu suštinu.

Stoga je organizirani kriminalitet *lakše opisati nego definirati*, u određenom razdoblju njegovog razvoja zbog njegovog stalnog i brzog mijenjanja opsega djelovanja, organiziranosti te prilagođavanja specijalističkih formi, oblika ugroze. Ni koncepti ekonomske znanosti nisu jedinstveni u definiranju organiziranog kriminaliteta, iako se svi slažu oko njegovih temeljnih karakteristika: stvaranje velike protupravne dobiti (imovinske koristi), prikazivanje nezakonitog novca zakonitim prihodima (pranje novca) i ispreplitanje ilegalnog i legalnog tržišta.

Stoga autori smatraju značajnijim od definicije organiziranog kriminaliteta **razumijevanje njegovih karakteristika** koje označavaju djelovanje organizacije koja se bavi organiziranim kriminalitetom. Na osnovu tih karakteristika možemo definirati kada, koliko i kakve mjere ćemo upotrijebiti za borbu protiv organiziranog kriminaliteta. Upravo te značajne karakteristike organiziranog kriminaliteta odražavaju se u svim radnim definicijama organiziranog kriminaliteta u svijetu.

U nastavku autori analiziraju tzv. **radne definicije organiziranog kriminaliteta** iz pojedinih država kao što su Velika Britanija, Njemačka, Nizozemska i Italija. Tako je pri-

² Wilton Park Paper (1996). Strengthening International Co-operation against Drugs, Organised Crime and International Terrorism. London.

mjerice **Kriminalistička policija Nizozemske** izradila kriterije na osnovu kojih određuje organiziranost kriminalnih organizacija. Ti kriteriji su sljedeći:

- skupinu karakterizira njena hijerarhijska struktura koja je utemeljena na podijeli posla i odgovornosti,
- koriste interni sustav sankcija,
- skupine se bave i pranjem novca,
- sva upravna (rukovodna) tijela organizacije su upletena u podmićivanje,
- djeluju u velikom spektru kriminalnih aktivnosti,
- aktivnost skupine je usmjerena na duže razdoblje,
- koriste nasilje.

Skupine koje ispunjavaju samo dvije karakteristike se ubrajaju u *nisko organizirane*, one s tri do pet karakteristika su *srednje organizirane*, a one koje ispunjavaju šest ili više kriterija su *visoko organizirane*.

U **Italiji** je na snazi **članak 416. tzv. Antimafjaškog zakona** iz 1982. godine koji definira **zločinačko udruženje mafjaškog tipa**. Prema tom članku takvim udruženjem se smatra:

- ako oni koji čine takvu skupinu koriste nasilje za postizanje ciljeva,
- ako postoji unutarnja povezanost,
- ako se udruženje uvjetuje tzv. zakonom omerte (zakonom šutnje) i
- ako se udruže radi obavljanja kažnjivih aktivnosti ili za druge inkriminirane ciljeve.

Navedeni članak spomenutog zakona upotrebljiv je i u današnje vrijeme radi svoje široke definicije za novonastajuće oblike organiziranih kriminalnih skupina, što upućuje na zaključak kako bi definicija organiziranog kriminaliteta morala biti postavljena veoma široko.

U nastavku autori analiziraju definicije koje su postavili Ujedinjeni narodi (Konvencija UN-a protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta), Vijeće Europe, Europska unija, Interpol, Europol, ali i definicije koje se nalaze u zakonskim izvorima Bosne i Hercegovine te Slovenije.

Tako je, primjerice **Vijeće Europske unije** sastavilo popis **jedanaest karakteristika** odnosno **elemenata organiziranog kriminaliteta**, pa se u skladu s prihvaćenim konceptom o organiziranom kriminalitetu govori kada su **ispunjena četiri osnovna kriterija**:

- udruživanje najmanje tri osobe,
- djelovanje u dužem vremenskom razdoblju,
- cilj djelovanja je ostvarivanje imovinske koristi (dobiti) ili društvene moći,
- činjenje kaznenih djela (koji se progone po službenoj dužnosti),

te **dva od sedam neobveznih kriterija**:

- upotreba nasilja i korupcije,
- djelovanje na međunarodnoj razini,
- upletenost u pranje novca,
- korištenje unutarnjih pravila rukovođenja,

- točno određena raspodjela uloga i zadataka za članove skupine,
- korištenje poduzetničkog načina rada,
- utjecaj na medije, gospodarstvo, državnu upravu, politiku.

Radi se o cjelovitoj definiciji sa svim karakteristikama organiziranog kriminaliteta koja za **Europol** predstavlja odgovarajući okvir za utvrđivanje i evidentiranje organiziranog kriminaliteta, a s tim također i razgraničenje od ostalih oblika kriminaliteta.

Zbog svih nepreciznosti pri definiranju pojma organiziranog kriminaliteta, u teoriji je sve prisutniji stav kako je bolje govoriti o ***karakteristikama koje određuju organizirani kriminalitet***, nego tvrdo, usko, neprecizno i nesveobuhvatno definirati organizirani kriminalitet. Tako Bojan Podbevšek (1993)³ navodi da postoji mnogo definicija organiziranog kriminaliteta, ali njegove najvažnije karakteristike su sljedeće:

- organizirani kriminalitet je organizirano kriminalno poduzeće koje se trudi kontinuirano širiti svoju nepoštenu aktivnost i maksimalizirati svoje nezakonite prihode od svojih ulaganja,
- organizirani kriminalitet uobičajene metode i tehnike poslovnog svijeta iskorištava za stjecanje velikih dobitaka, pri čemu često angažira najbolje stručnjake s područja financija, računovodstva, prava, komercijaliste i druge specijaliste,
- s pohlepom aktera u sklopu organizirane kriminalne organizacije povezana je težnja, ili čak nužda, da za zaštitu i nastavljanje svojih aktivnosti koristi korupciju, nasilje i/ili ucjenjivanje,
- za sve pojavne oblike, forme, organiziranog kriminaliteta karakteristična je organizacijska struktura koja, inače, varira od organizacije do organizacije, ali uvijek ima strogu i jasnu hijerarhiju,
- baš kao i kod legalnog poslovanja, organizirani kriminalitet pokušava reducirati rizik na minimum, i to ponajprije tako da svoju aktivnost uz pomoć pranja novca transformira u legalnu. Pri tome pokušava tu aktivnost prenijeti na područje različitih jurisdikcija, s čime se rizik od mogućih akcija istražnih tijela u jednoj državi osjetno smanjuje.

Drugu veliku cjelinu ovog poglavlja čini analiza ***temeljnih djelatnosti organiziranog kriminaliteta***, gdje autori posebno analiziraju:

• trgovanje drogom	• krijumčarenje nuklearnih tvari
• trgovanje oružjem	• trgovina djecom, ilegalna usvojenja
• krađe i krijumčarenje automobila	• trgovina ljudskim organima
• trgovanje ljudima	• kompjutorski kriminalitet
• krijumčarenje ljudi	• krivotvorenje isprava i novca
• igre na sreću, kladionice	• ekološki kriminalitet
• lihvarska kreditiranja	• pranje novca
• ucjenjivanje i reketarenje	• korupcija.

³ Podbevšek, B. (1993). Organizirani gospodarski kriminal in pranje denarja. Revija Policija, 13(1), 7-18.

Treću cjelinu analiziranog poglavlja predstavlja istraživanje onih organiziranih kriminalnih skupina koje se najčešće spominju u literaturi te onih koji trenutno predstavljaju najveću opasnost za suvremeno slobodno demokratsko društvo. Korišteni podaci o skupinama organiziranog kriminaliteta nisu međusobno usporedivi, ali su autorima poslužili kao pregled nekih **najpoznatijih oblika strukture organiziranog kriminaliteta**. Tako se općenito mogu klasificirati dva temeljna modela organizacijske strukture kriminalnih skupina:

- a) **Birokratsko-korporacijski model** u kojem je struktura organizacije slična strukturi klasične birokratske organizacije s kompliciranom hijerarhijom i neformalnim odnosima, ekstenzivnom podjelom rada i uloga prema sposobnostima i iskustvima, u kojoj vladaju bezobzirni odnosi, opširna običajna regulativa, a pismena komunikacija između nadređenih i podređenih ne postoji.
- b) **Patrimonijalni model** temelji se na srodstvu ili mreži zaštićenih klijenata, osnovane na temelju obiteljskih ili rođачkih veza; poštuju tradiciju; skupina je strukturirana kao mreža recipročnih odnosa unutar koje određene osobe nastupaju kao zaštitnici, a druge kao njihovi klijenti koji potražuju usluge te skupine pa tako umjesto piramidalne dobivamo molekularnu strukturu.

U detaljnijoj analizi struktura organiziranih kriminalnih skupina autori su posebno izdvojili:

1. **Mafija** – riječ mafija nastala je od niza arapskih riječi koje znače utočište za bje-gunce (*halfa*-zaštititi; *mohafi*-prijatelj; *mohafist*-sigurnost i moć; što je s vremenom pretvoreno u *mafijat* i *mafiju*). Počeci sežu u XI. stoljeće kada su Siciliju nastanjivali Saraceni, a u XIII. stoljeću se pretvara kao otpor seoskog stanovništva prema vlasteli. Svoju snagu su gradili povezivanjem u obitelji na čelu kojih su bili *capo di famiglia*. U XIX. stoljeću počinje iseljavanje u Ameriku gdje se formira **La Cosa Nostra** (*Naša stvar*) koja razvija posebnu mrežu zaštite klijenata. Osnovna djelatnost joj je bila, i jest, krijumčarenje doge i oružja (u doba prohibicije alkohola), krađa automobila, igre na sreću, prostitucija, a sve skupa je povezano s pranjem novca.
2. **Comorra** razvija se u XIX. stoljeću u španjolskim zatvorima kao otpor prema brutalnosti zatvorskih čuvara. Aktivnosti s kojima se bavi prije svega su prostitucija, ucjenjivanje, trgovina drogom, monopol nad trgovinom voćem i povrćem. Izgradili su jaku okomitu hijerarhijsku strukturu te djeluju pretežito u seoskim sredinama, a u posljednje vrijeme najveću dobit ostvaruju pranjem novca u turizmu.
3. **N'drangheta** ili bratstvo (grčka riječ *andrangetos*; hrabar i lukav, dovitljiv čovjek) razvija se u Kalabrijii kao opozicija državnoj represiji. Razvila je vrlo anarhičnu strukturu u kojoj vladaju stroga pravila i povijesno uspostavljeni inicijacijski ceremonijali pristupanja organizaciji. Od 60-ih godina XX. stoljeća trguje voćem i povrćem, provodi brutalne otmice i ucjene, krijumčari i trguje drogom te ostvaruju dobit pretvara u legalnu pranjem novca. Danas je zamjetan njen prodor u države zapadne Europe, u mjestima gdje su talijanski radnici dobili mogućnost rada kao *tuđa radna snaga*.
4. **Sacra Corona unita** spada u novije kriminalne organizacije koja se posebno bavi poslovima u građevinarstvu, industriji i hotelijerstvu, a u posljednje vrijeme najveću dobit ostvaruje krijumčarenjem ljudi.

5. ***Trijade*** – tajna kriminalna organizacija potječe iz Kine. U početku je bila zaštitarska organizacija seljaka od apsolutističke vlasti. Pojam *trijada* simbolizira znak trouglastog oblika koji prema staroj kineskoj tradiciji označava *jedinstvo neba, zemlje i čovjeka*. Od 40-ih godina XX. stoljeća u Hong Kongu, Bangkoku i Singapuru počinju krijumčariti drogu, a najveći prihod ostvaruju krijumčarenjem heroina u SAD. Trijade karakterizira krutost i konspirativnost, a njihovo otkrivanje u Europi povezano je s teškoćama zbog jezika i kulture. U kineskim četvrtima većih gradova razvile su se ***tange***, koje pružaju pomoć novopridošlim kineskim useljenicima, a posebno su aktivni na području prostitucije, droga i ucjenjivanja.
6. ***Yakuza*** ili japanska mafija potječe od samuraja, do tada profesionalnih vojnika, koji su počeli zarađivati novac uz pomoć kriminalnih aktivnosti. Za članove yakuza karakteristična je tetovaža po cijelom tijelu i odsijecanje prsta zbog učinjenih pogrešaka. Njihova posebnost je otvorenost i javno predstavljanje.

Pored navedenih skupina autori također analiziraju razvoj organiziranog kriminaliteta u SAD-u, Ruskoj Federaciji, Nigeriji te kartele u Južnoj Americi. U Ruskoj Federaciji se tako uočavaju četiri temeljna oblika ***ruskog organiziranog kriminaliteta***:

- a) ***Starosovjetski stil organiziranog kriminaliteta*** čine stare korumpirane komunističke strukture koje potkupljivanjem i vezama s vladinim službenicima te uključivanjem lokalnih i regionalnih kriminalnih šefova i organizacija, izvode kriminalne djelatnosti.
- b) ***Etnički organizirane skupine*** kao što su Čečenci, Azerbejdžanci, Gruzijci i drugi. Prema aktualnim procjenama trebalo bi ih biti oko 150 organizacija.
- c) ***"Lopovi po tzbini"*** povijesno su uvjetovane skupine organiziranog kriminaliteta, slične mafijaškim talijanskim skupinama, a njihovi pripadnici imaju pažljivo utvrđena pravila ponašanja i mafijašku strukturu organizacije.
- d) ***Ostale kriminalne organizacije*** su one koje se osnivaju oko pojedinih utjecajnih osoba na određenom teritoriju i specijaliziraju se za pojedine kriminalne skupine.

Prema Leonidu Fituninu⁴, direktoru Centra za strateška i globalna istraživanja Ruske akademije znanosti, u Ruskoj Federaciji se organizirane kriminalne skupine mogu podijeliti na: Gruzijaska mafija, Čečenska mafija, Moskovska mafija, Pravna mafija, Parlamentarna mafija, Industrijska mafija i Vojno-policajska mafija.

Na kraju ove analize autori uspoređuju sličnosti i razlike između ***organiziranog kriminaliteta i terorizma***, raščlanjujući ih prema: a) osobinama i strukturi, b) modusu operandi, c) aktivnostima i djelovanju te d) prema opasnosti. Glede strukture terorističkih djela karakteristično je postojanje: terorističke organizacije, direktne žrtve i terorističke poruke ili zahtjeva. Terorističke organizacije ne djeluju neposredno na metu terorističke poruke, nego djeluju posredno preko nedužne žrtve koja nema nikakve neposredne veze s teroristom ili s metom napada. Za stjecanje sredstava za obavljanje terorističke aktivnosti koriste se metode koje su slične metodama organiziranog kriminaliteta. Prednjače otmice, trgovanje drogom ili oružjem, ucjenjivanje, skupljanje jamčevina i slično. I upravo zbog takvog načina stjecanja sredstava dolazi do preplitanja djelovanja terorističkih organizacija i skupina koja se bave

⁴ Fituni, L. L. (1993). CIS: Organized Crime and Its International Activities. Moskva: Center for Strategic and Global Studies, Russian Academy of Sciences, Wilbad Kreuth.

organiziranim kriminalitetom.

U konačnici, *sličnosti terorizma i organiziranog kriminaliteta* ogledaju se u sljedećim elementima:

- djela članova organizacija su unaprijed planirana i osmišljena,
- koriste silu i prijetnju za postizanje cilja,
- u svojim aktivnostima čine ubojstva, otmice i ucjene,
- djelovanje organizacija je kriminalno, ilegalno i za državu inkriminirajuće,
- pripadnost skupini važan je čimbenik, a njeno napuštanje nije moguće,
- stjecanje protuzakonitog novca jedan je od primarnih ciljeva.

Različitosti su sljedeće:

- terorističke skupine se zalažu za političke i ideološke promjene sustava, organizirane kriminalne skupine se bore za veći udio na tržištu i za povećanje materijalne koristi,
- teroristi tijekom suđenja priznaju svoja djela i to koriste za predstavljanje u javnosti, a pripadnici organiziranih kriminalnih skupina ničeću i poriču upletenost u kriminalnu organizaciju i njeno postojanje,
- teroristi pokušavaju postići što veću pozornost i odjek u javnim medijima te se pokušavaju suprotstavljati vladi pred javnosti, dok organizirani kriminalitet izbjegava medije i javnost,
- veze između terorista i žrtava u pravilu nema, a kod organiziranog kriminaliteta žrtva je tijesno povezana s djelom,
- među skupinama organiziranog kriminaliteta postoji suparništvo i borba za teritorij, što se ne može primijetiti kod terorističkih skupina.

Poglavlje završava pitanjem: **Zaključna razmišljanja i što nam predstoji?** Autori zaključuju kako klasična dioba vlasti u svom prvotnom smislu na *zakonodavnu, sudsku i izvršnu* više ne postoji jer su im se pridodali *mediji te transnacionalne kriminalne organizacije* koje povezuju gospodarstvo i politiku i na taj način realiziraju svoje ciljeve. Organizirani kriminalitet nakon svog formiranja i pozicioniranja prelazi, prema autorima, u svoj drugi razvojni stadij, a to je područje gospodarstva, da bi u svom trećem razvojnem stadiju prešao u politiku. Primjer za to se navode javne nabave i državne subvencije gdje se država, politika i gospodarstvo neposredno dodiruju.

Ulaskom organiziranog kriminaliteta u političke strukture društva, on postaje po snazi istovrijedan kao i država, pa se s tim u vezi može govoriti o *petoj grani vlasti* koja može svojim kapitalom (korupcijom) nadzirati sve ostale grane vlasti, uključujući i medije (kreatore javnog mnijenja) koji prelaze u njihovo vlasništvo ili jesu u njihovom vlasništvu.

U tom stadiju je ključno da legitimni kreatori politike shvate i prepoznaju problem organiziranog kriminaliteta, koji nije samo problem policije. Represivnim mjerama ne možemo postići regulaciju stanja, jer u nedozvoljene djelatnosti mogu biti upleteni svi akteri u društvu. Zbog toga tradicionalna oružja u borbi protiv organiziranog kriminaliteta nisu više dovoljna i država mora posegnuti za drugim mjerama, prije svega *preventivnim*, kao što je nadzor nad imovinom, transparentnost djelovanja institucija i pojedinaca, razvijanje moralnih vrijednosti i normi te edukacija o opasnosti uplitanja u kriminalne djelatnosti. Autori su

u poglavlju posebno analizirali *mjere oduzimanja imovinske koristi* kao jednu od najsnažnijih mjera njegovom suprotstavljanju te *mehanizme i procedure zaštite svjedoka, posebno pokajnika*. Na kraju se zaključuje kako povećana represija može voditi prema ugrožavanju ljudskih prava i temeljnih sloboda i na stimuliranje organiziranog kriminaliteta na sve intenzivniju upotrebu nasilja i korupcije.

U **trećem poglavlju** pod naslovom **Međunarodna rasprostranjenost organiziranog kriminaliteta (72-94)**, autori analiziraju trenutno stanje organiziranog kriminaliteta, ponajprije u Europi. Po njihovom mišljenju u Europi se događa intenzivno narastanje organiziranog kriminaliteta pa predviđaju tzv. **europizaciju organiziranog kriminaliteta**. Kriminalitet se ne samo modernizira i tehnološki usavršava, već postaje *internacionalan i transnacionalan*. Zbog infiltriranja u legalne poslove on slabi ekonomsku, gospodarsku i političku stabilnost država, a određene društvene strukture određuju kakva će biti kriminalna struktura i kakav ćemo kriminalitet imati. Prema riječima sadržanim u Wilton Park Paper (1996) teško je odrediti kako će se organizirani kriminalitet razvijati u budućnosti, iako realnost nije daleko od nekih znanstveno-fantastičnih filmova.

Spomenuta internacionalizacija organiziranog kriminaliteta otežava koordinaciju i suradnju međunarodnih policijskih snaga, njihove analize i istrage. Stoga je s policijskog motrišta iskazana potreba za stvaranjem *međunarodne policijske analitičke skupine* jer organizirani kriminalitet sve više prelazi granice jedne države. Pored toga potrebna bi bila i središnja *europska policijska istražiteljska služba* koja ne bi samo sakupljala i koristila informacije nego bi imala posebna ovlaštenja za provođenje kriminalističkog istraživanja i kaznenog progona. Kao podloga tome nameće se prethodna harmonizacija pravnih propisa na području kaznenog prava, upravnog (policijskog) prava i ustavnog prava. Autori ističu da sve dok Europa bude *tvorba država s različitim pravnim sustavima*, suradnja će uvijek nailaziti na ograničenja koja na strani organiziranog kriminaliteta i njegovih počinitelje ne vrijedi.

Autori u nastavku poglavlja analiziraju *razlike između organiziranog kriminaliteta istoka i zapada Europe*, ponajviše se koncentrirajući na promjene koje su se dogodile tijekom tranzicije u Ruskoj Federaciji i u drugim istočnoeuropskim državama. Autori u tome polaze od F. Läßleove (1992)⁵ izreke: *Sloboda je uvijek povezana s napastima zloupotrebe*. Ističu kako je organizirani kriminalitet u novim istočnoeuropskim državama našao nova tržišta u kojima je rizičnost manja, posebno zbog nedovoljnog i nesređenog zakonodavstva te zbog stagnacije razvoja neprimjereno opremljene javne uprave (posebno u sigurnosnom području, policije). Organizirani kriminalitet je u tim državama bio povezan s tradicionalnim kriminalitetom ili s elitom moći koja je vodila državu. Značajna razlika između Istoka i Zapada bila je u tome da na Istoku nije bilo potrebno podmićivati dužnosnike, zaposlene u državnim institucijama (ni policije) i nije postojao institut prikupljanja zaštite, kakav je bio poznat u SAD-u. Stoga J. Jasiński (1996)⁶ zaključuje kako na Istoku nije bilo klasičnog mafijaškog tipa organiziranog kriminala koji se borio za moć i dobit, nego je organizirani kriminalitet na Istoku težio samo za dobitkom, jer je moć već posjedovao.

U daljnjem razmatranju autori konstatiraju kako je *željezna zavjesa* uspješno zadr-

⁵ Läßle, F. (1992). Konsequenzen der politischen Veränderungen in der Mittel und Osteuropa für die internationale Zusammenarbeit der Polizien. *Die Polizei*, 5.

⁶ Jasiński, J (1996). Crime in Central and East European Countries. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 5(1), 44-45.

žavala prodor kriminaliteta iz istočne u zapadnu Europu. No, nakon pada Berlinskog zida situacija se potpuno izmijenila pa se postavlja pitanje hoće li granice Schengenskog sporazuma moći zaustaviti prodor organiziranog kriminaliteta s Istoka. Također postoji opasnost od iskorištavanja brojnih ruskih emigranata u Europi od ruskog organiziranog kriminaliteta (primjerice stranim ulaganjem opranog novca i dr.). Iz toga razloga je engleski institut *Control Risks Group Limited* predvidio tri glavne varijante razvoja organiziranog kriminaliteta:

- **Varijanta A.** Vlada je svjesna opasnosti organiziranog kriminaliteta i pokušava, zbog širenja korupcije, novim zakonodavstvom, prije svega novim uređenjem financiranja državne uprave, stabilizirati stanje u državi. Zbog tih mjera organizirani kriminalitet bi logično usmjerio svoju djelatnost i djelovanje unutar zakonitih okvira, što bi mu omogućavao dotad pridobiven kapital. Takva bi mu politika odgovarala i *djelovao bi polulegalno*, ali problem organiziranog kriminaliteta bi i dalje postojao. No, stanje bi se sigurnosno popravilo, ali kratkoročno, iako bi i dalje bile potrebne mjere za uređenje situacije.
- **Varijanta B.** Odmjeravanje moći između države i organiziranog kriminaliteta se nastavlja. Organizirani kriminalitet se suprotstavlja državi svim svojim sredstvima, jer nema što izgubiti. Gospodarski kaos se zbog prevelikog broja podmićenih ljudi povećava, jer organizirani kriminalitet koristi sve. Mjere protiv organiziranog kriminaliteta su samo površinske i ne postižu uspjeh. Pojavljuju se velike, moćne skupine organiziranog kriminaliteta. Promjene u vladi nemaju nikakvog učinka, političke suprotnosti narastaju. Dugoročno bi organizirani kriminalitet sa totalitarnim režimom popravio kaos i *postao država u državi*, s kojom bi druge članice Europske unije surađivale samo na ekonomskoj razini.
- **Varijanta C.** Država antikriminalnim mjerama zadaje udarac organiziranom kriminalitetu. Te mjere, zbog umiješanosti organiziranog kriminaliteta u cjelokupno društvo, djeluju na političkom i na ekonomskom području. Organizirani kriminalitet svoje interese podređuje očuvanju prethodnog stanja. Zbog ekonomskih i političkih reformi organizirani kriminalitet teško nastavlja održavati veze s legalnim institucijama, pa bi se iz tog razloga sigurnosna situacija dugoročno popravila, pri stalnom nadzoru podmićivanja. Organizirani kriminalitet bi našao dugoročni izlaz u *polulegalnom djelovanju*.

Kako bi se uspješno mogli suprotstaviti organiziranom kriminalitetu, potrebno je njegovo stalno praćenje ali i **mjerenje kretanja organiziranog kriminaliteta**. Upravo su pravodobne i precizne informacije vrlo važne u borbi protiv organiziranog kriminaliteta. No, organizirani kriminalitet vrlo je teško izmjeriti, ponajprije zbog:

- postojanja različitih definicija organiziranog kriminaliteta u Europi i svijetu,
- različitih pravosudnih sustava,
- postojanja razlika u policijskim evidencijskim metodama organiziranog kriminaliteta,
- trenutnih policijskih aktivnosti na određenom području.

Ono što se do sada postiglo u Europskoj uniji je izrada kriterija za opis skupina organiziranog kriminaliteta (o čemu je već bilo ranije riječi). Iz dosadašnjih iskustava i istraživanja utvrđeno je kako je organizirani kriminalitet snažno nacionalno obojen te je visok postotak

organiziranog kriminaliteta iskazan u nacionalnim skupinama država izvan Europske unije. Domicilne nacionalne skupine djeluju samo u domicilnoj državi Europske unije, dok su nacionalne skupine organiziranog kriminaliteta koje ne spadaju u države EU mnogo pokretnije, internacionalne i transnacionalne. Pojedine države EU su vezane za određene strane nacionalne skupine organiziranog kriminaliteta, što je najčešće uvjetovano povijesnim ili ekonomskim razlozima (što možemo vidjeti npr. u Francuskoj, Velikoj Britaniji, Nizozemskoj, Belgiji, Danskoj).

U poglavlju se povijesno analizira razvoj organiziranog kriminaliteta u Europi nakon 1989. godine s posebnim analitičkim osvrtom na stanje kriminaliteta u Republici Sloveniji.

Utjecaji i implikacije organiziranog kriminaliteta na ekonomiju/gospodarstvo posljednja je tema kojom se autori bave u ovom poglavlju. Posebno ističu opasnost od organiziranog kriminaliteta za sigurnost i stabilnost gospodarstva države. U tom razmatranju autori analiziraju porast financijskog utjecaja organiziranog kriminaliteta kroz porast trgovine drogom u odnosu na trgovinu nafte od 1960-ih do 1990. godine (odnos *narko dolara* prema *petrol dolaru*), te porast trgovine droge u odnosu na pad trgovine kave u Kolumbiji koja je do 1980-ih bila tradicionalno važan izvoznik kave na svjetskom tržištu. Dan je i prikaz utjecaja nezakonito stečene dobiti na bankarske i financijske institucije, te utjecaj prohibicije na razvoj organiziranog kriminaliteta u SAD-u 1920-ih godina. Svi ovi primjeri poslužili su autorima da pokažu tijesnu povezanost ilegalnih i legalnih tržišta, i promjene koje diktira politika na legalnom tržištu, a odražavaju se u sljedećim aktivnostima:

- što je veće tržište za koje vlada smatra da su na njemu transakcije ilegalne, to je veći izazov za kriminalne organizacije da se na njemu takmiče i uspostavlja lokalne monopole uz pomoć prisile,
- što je veći pritisak fiskalne i regulatorne politike na legalna tržišta, veći je poticaj za poduzeća da usmjere svoja sredstva na ilegalna tržišta ili da se upuste u transakcije koje država ne može kontrolirati,
- investiranje države u upozoravajuće aktivnosti ima destabilizirajući učinak na lokalne monopole koje održavaju kriminalne skupine jer one povećavaju uloge u korupciju i nasilje, što ima posredno posljedicu na sve upletene na tržištu.

Iz navedenog proizlazi kako oni koji kreiraju ekonomsku politiku ne mogu zanemariti činjenicu da pored legalnih tržišta postoje i ilegalna na kojima su regulatorne mjere neučinkovite.

U konačnici poglavlja autori si postavljaju pitanje: ***Kako mjeriti kriminalni utjecaj na ukupno gospodarsko stanje u državi?*** Procjene ekonomskih stručnjaka (*Istraživački institut Censis*) govore kako je on, primjerice u Italiji zastupljen u iznosu od 12% BDP-a. Na Jamajci, u Boliviji, Kolumbiji proizvodnja droge postaje glavna poljoprivredna djelatnost. Kao jedan od mogućih načina mjerenja tog utjecaja navode se i Indeks ljudskog razvitka i Indeks uzdržavanog ekonomskog blagostanja. U oba indeksa posebno se izražava kriminogenost društva iako se realan utjecaj u tim indeksima ne može izraziti. Stoga je zaključak kako se ***ne može direktno mjeriti utjecaj kriminogenih djelatnosti na gospodarstvo***. Zasigurno je da ulaganjima u sigurnost BDP nećemo povećati, ali ćemo povećati kvalitetu života. Al Capone se na svom suđenju branio riječima: "Ja sam javnosti nudio samo svoje usluge i time istovremeno zarađivao novac, budući da sam time samo zadovoljavao javnu potražnju koju je država zabranjivala."

Četvrto poglavlje, pod naslovom **Sustavno osiguravanje sigurnosti pred organiziranim kriminalitetom na razini suvremene države**, sadržano na 40 stranica (94-133), tematski je podijeljeno na tri dijela. U prvom dijelu autori se bave **odnosom organiziranog kriminaliteta i sigurnosti suvremenog društva**. U provedenoj analizi, u kojoj se razlikuje nacionalna sigurnost (unutarnja i vanjska) i međunarodna, svjetska, globalna sigurnost, autori se zalažu za poštovanje i uvažavanje zahtjeva suvremenog vremena pri kreiranju nacionalne i međunarodne sigurnosti te za prihvaćanje **kooperacijskog modela osiguravanja nacionalne i međunarodne sigurnosti** (koji se zalaže za sveobuhvatnu prirodu suvremene sigurnosti uzimajući u obzir zajedničke sigurnosne interese država), a za napuštanje kompetitivnog modela osiguravanja nacionalne i međunarodne sigurnosti (koji se temelji na načelu naoružane nacionalne obrane te takmičenja između država). S obzirom na to da je organizirani kriminalitet nacionalni, ali i međunarodni problem, iskazana je potreba za različitim oblicima međunarodnog udruživanja (kao primjeri su navedeni: Interpol, Europol, Schengenski informacijski sustav) putem kojeg će nužno doći do potrebnih razmjena informacija, analiziranih podataka o kretanju organiziranog kriminaliteta, ali i iskustva glede primjena mjera u suprotstavljanju organiziranom kriminalitetu. Posebnu važnost ima međunarodno usklađivanje nacionalnih zakonskih rješenja i odredbi (međunarodni sporazumi, bilateralna prekogranična suradnja), jer kako je do sada utvrđeno – granice su prepreke za tijela progona i provođenje sudskih postupaka, a ne za počinitelje kriminaliteta.

U analizi sigurnosnog sustava, autori zaključuju kako usprkos globalnom opsegu suvremene sigurnosti, njen **nacionalni (državni) opseg ostaje ipak ključna komponenta**. Suvremene države, na nacionalnoj razini, svojim državljanima osiguravaju sigurnost djelovanja nacionalnoga sigurnosnog ustroja (kroz koncept i smjernice nacionalne sigurnosti). Njegova učinkovitost dolazi do izražaja i kroz sposobnost države da, pored osiguravanja temeljnih društvenih vrijednosti pred vanjskim i unutarnjim ugrozama, osigura gospodarski, politički, znanstveni, tehnološko-tehnički i društveni razvoj općenito, te socijalno, ekološko, tradicijsko, kulturno i drugo blagostanje ljudi.

U drugom dijelu analiziranog poglavlja autori posebno analiziraju pojam i dosege **politike suzbijanja kriminaliteta**, kao temeljne politike koja strateški, organizacijski, taktički i akcijski orijentira subjekte nacionalne sigurnosti u borbi protiv organiziranog kriminaliteta. Politika suzbijanja kriminaliteta se definira kao *teorija i praksa borbe protiv kriminaliteta*, odnosno sve mjere prihvaćene za ograničavanje kriminalnog ponašanja, kao i konsenzus društva na brojnim područjima djelatnosti o tome kako sprječavati, otkrivati, kontrolirati kriminalitet, kako kažnjavati i kako treba djelovati sustav u cjelini. Ova politika, *kao teorija*, bavi se prije svega pitanjem kako i kojim sredstvima da se društvo u skladu sa svojim unutarnjim političkim i gospodarskim uređenjem i poštovanjem društvenog, materijalnog i duhovnog razvoja najuspješnije bori protiv kriminaliteta (Starle, 1994)⁷. Politika suzbijanja kriminaliteta, kao *praktična borba* protiv kriminaliteta, obuhvaća između ostalog politiku kaznenog progona i kaznenu politiku, politiku provođenja kaznenih sankcija i praktično provođenje mjera za sprječavanje kriminaliteta (Bavcon, Šelih, 1978)⁸. Ona se ne odnosi samo na djelatnost policije, sudova ili zatvora, nego i na političke reforme u društvu koje utječu na društveni život. Najznačajniji čimbenici koji određuju politiku suzbijanja kriminaliteta neke

⁷ Starle, J. (1994). Kriminalna politika v svetu in pri nas. *Revija Policija*, 14(2), 220.

⁸ Bavcon, Lj., Šelih, A. (1978). Kazensko pravo. Ljubljana: Uradni list SR Slovenije.

države su sljedeći:

- aktualna slika kriminaliteta,
- prevladavajuća usmjerenost nadzora i mentalitet nekog društva,
- aktualna politička klima u državi,
- zakonodavstvo i implementacija pravnih normi u praksi.

Autori politiku suzbijanja kriminaliteta vide kao podlogu za određivanje konkretnih putova i mjera za borbu protiv kriminaliteta općenito, ali i organiziranog kriminaliteta posebno. Spoznaje i aktivnosti ove politike trebaju sudjelovati u oblikovanju nacionalne strategije u borbi protiv kriminaliteta. To prije svega zato što je politika suzbijanja kriminaliteta u početku usmjerena na procjenjivanje onoga što je štetno, problematično i protupravno. Toj analizi potom slijedi analiza uzroka i čimbenika utvrđenog stanja kako bi se nakon toga pristupilo političkim prijedlozima u smislu suprotstavljanja (reaktivnog) i preventivnog (proaktivnog) djelovanja prema štetnim pojavama – prema utvrđenim, postojećim i predviđenim, budućim oblicima organiziranog kriminaliteta. Političke odluke prethode profesiji koja će se u budućnosti podržavati kroz dugoročno planiranje sigurnosne politike, uzimajući u obzir i kontekst međunarodne suradnje u kojoj se nacionalna sigurnosna politika nalazi.

Autori analiziraju kakva bi politika bila najbolja u suzbijanju organiziranog kriminaliteta – je li to model demokratske liberalne kriminalne politike ili model politike zastrašivanja, represije, povećanja policijskih ovlasti, uvođenja brojnih inkriminacija te postupno uvođenje sustava nadzora svih i svega od strane tijela državne represije. Autori, svjesni potrebe i upotrebe posebnih operativnih sredstava i metoda te prikrivenih istražnih radnji zbog prikupljanja toliko važnih informacija i podataka, zalažu se za primjenu **uravnotežene politike i borbe protiv kriminaliteta** koju moraju voditi profesionalci, po ustavu i zakonodavstvu nadležna državna tijela, prema pravilima pravne države i demokratskog kaznenog prava. To je zbog toga jer je suprotstavljanje organiziranom kriminalitetu usmjereno prema *mafijaškom građanstvu* koje se najčešće povezuje s državnim i društvenim institucijama. Dakle, prema *anarhičnoj pojavi* koja može razarati sve ciljane segmente društva. Prema D. Maveru (1995)⁹, politika suzbijanja kriminaliteta je ta koja mora odrediti prioritete zadatke, glavna usmjerenja, načine djelovanja i odgovarajuću organizaciju policije i pravosuđa, ne samo zato jer ima objektivniji pregled problematike kao neposredno upletena, nego zbog potpore koju nudi kao njen izvršitelj. Pri tome C. Fijnaut (1990)¹⁰ upozorava: Prije nego što se prihvatimo mjera protiv njega, moramo utvrditi o kojem organiziranom kriminalitetu je riječ.

Autori također navode i poteškoće koje se pojavljuju u borbi protiv organiziranog kriminaliteta, prije svega konstatirajući kako su propisane sankcije i presuđene kazne neprilagođene novonastaloj situaciji te kako je potrebna veća suradnja između policije i državnog odvjetništva. Zaključno, u ovom dijelu četvrtog poglavlja, navode se mjere koje su se pokazale najuspješnijima u suprotstavljanju organiziranom kriminalitetu, a to su, pored prevencije, učinkovito kazneno zakonodavstvo, policijska akcija usklađena sa suradnjom drugih državnih institucija, potpora javnog mnijenja, a sve skupa podržano međunarodnom pravosuđnom

⁹ Maver, D. (1995). *Kriminalitetna politika in policija*. U: Bavcon, Lj. (1995). Izhodišćih kriminalne **politike** v RS. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

¹⁰ Fijnaut, C. (1990). Organized Crime: A comparison between the United States of America and Western Europe. *The British Journal of Criminology*, 30(3), 321-340.

i policijskom suradnjom.

U trećem dijelu četvrtog poglavlja pojedinačno se *analiziraju pojedine mjere u borbi protiv organiziranog kriminaliteta* gdje je posebni značaj dan:

1. prikrivenim istražnim radnjama,
2. tajnim istragama i prikrivenim istražiteljima,
3. informatorima – tajnim suradnicima,
4. kriminalističkoj (obavještajnoj) analitici,
5. institutu obrnutoga dokaznog tereta i oduzimanju protupravno stečene imovine (koristi) i
6. prevenciji.

Peto poglavlje, pod naslovom **Neki sadržaji organiziranog kriminaliteta u regiji s posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu i Sloveniju** (134-154), sadrži analizu organiziranog kriminaliteta na temelju studija slučaja, dokumentarističkom metodom opisujući stanje na području "jugo-podzemlja" i na prostoru Bosne i Hercegovine. Stanje u **Sloveniji** objašnjeno je detaljnije korištenjem statističke metode i metode komparacije.

U promatranom i analiziranom razdoblju od 1991. do 2004. godine, prema podacima MUP-a Slovenije, na teritoriju Slovenije evidentirano je oko **20 kriminalnih organiziranih skupina** koje čine do 3, 10 ili 20 članova, starosne dobi 20-40 godina; među kojima nema klasične mafijaške hijerarhije; nacionalni sastav nije značajan, ali neke skupine čine samo Slovenci; aktivnost skupina nije ograničena na određeno područje, ali je ovisna o trenutnim uvjetima djelovanja i profita kojeg donosi pojedina djelatnost; značajno je prisutno internacionalno trgovanje, a s tim u vezi i povezivanje sa sličnim skupinama u inozemstvu, prije svega iz susjednih država (Austrije, Italije te Hrvatske).

Kao i u većini država srednje i jugoistočne Europe, u Sloveniji je primijećeno prodiranje organiziranih kriminalnih skupina s teritorija bivšeg Sovjetskog Saveza, prije svega kroz prostituciju, krađu vozila i gospodarski kriminalitet. Talijanske organizirane kriminalne skupine najčešće se povezuju uz krijumčarenje i raspačavanje opojnih droga. Dodatan problem su nacionalne, domaće, organizirane skupine koje se povezuju s kriminalnim skupinama s prostora bivše Jugoslavije gdje najveću opasnost predstavljaju velike količine oružja i eksplozivnih tvari, koje su te skupine pripravne upotrijebiti radi ostvarivanja svojih ciljeva.

Prema prikazanim statističkim podacima istraženost kaznenih djela je obrnuto proporcionalna broju prijavljenih kaznenih djela. Tako je 1996. godine bilo prijavljeno 36.587 kaznenih djela od kojih je 65,4% bilo razriješeno, dok je 2004. godine bilo prijavljeno 86.568 kaznenih djela od kojih je 39,5% bilo razriješeno. Takvo stanje autori pravdaju činjenicom kako je pri relativno nepromijenjenom broju kriminalista i sve većem porastu kaznenih djela manje vremena posvećeno za istraživanje pojedinih slučajeva. Ciljani smjer odnosio se na potrebu povećanja napora pri istraživanju i razjašnjavanju težih kaznenih djela, pa makar i na štetu ukupne razriješenosti prijavljenih kaznenih djela.

U usporedbi s drugim državama Europe, Slovenija je slična onim državama koje imaju evidentirano manje kriminaliteta, a posebno su podaci pozitivni u komparaciji s državama istočne Europe. Kao i drugdje u Europi, i **u Sloveniji se mijenja struktura kriminaliteta** te on postaje **sve bolje organiziran**. Takve promjene predstavljaju veliku opasnost za sigurnost države, pa je takvim kvalitativnim promjenama kriminaliteta potrebno ubuduće posvetiti veću

pozornost.

Na osnovu strateškog planiranja, stručnih prognoza i očekivanih sigurnosnih ugroza u 1996. godini su pripremljene i usvojene smjernice kojima će policija nastojati ispuniti sljedeće ciljeve:

- sačuvati postignutu razinu sigurnosti ljudi,
- približiti se javnosti i pospješiti suradnju s njom,
- zajedno oblikovati i primijeniti novo zakonodavstvo na policijskom području,
- poboljšati radne uvjete policijskih službenika,
- prilagoditi organizaciju policije novim radnim zahtjevima i propisima.

U vezi s posljedicama djelovanja različitih čimbenika (npr. tranzicija u gospodarstvu i političkom sustavu, međunarodni kriminalni utjecaji, migracijski tokovi, nezaposlenost, opadanje ili niži životni standard od onog prije i sl.) autori **predviđaju za budućnost moguće promjene u strukturi kriminaliteta Slovenije**. Predviđa se porast broja kaznenih djela s elementima nasilja, porast će organizirani kriminalitet, kapital će se transferirati u inozemstvo i doći će do pokušaja pranja novca. Veliki problem očekuje se na slovenskoj južnoj granici. Kriminalitet droga ostat će i dalje najznačajniji problem organiziranog kriminala. Najveća opasnost od organiziranog kriminaliteta prijeti u gospodarskim odnosima gdje može doći do financiranja legalnih poslova stečenim protupravnim profitom, pri čemu dolazi do širenja utjecaja i moći organiziranih kriminalnih skupina u konkurentnom legalnom gospodarstvu, posebno na lokalnoj razini.

Knjiga završava **šestim poglavljem** pod naslovom **Umjesto zaključka** (154-161). Po- red tvrdnje da organizirani kriminalitet postoji kao takav i da je opasan za svako društvo, on zbog svog profinjenog djelovanja nagriža postojanje i razvoj svakog suvremenog društva pa mu je iz tog razloga potrebno posvetiti više pozornosti.

U suprotstavljanju organiziranom kriminalitetu države trebaju razvijati svoje koncepte strategije nacionalne sigurnosti, kao cjelovit sustav nacionalne sigurnosti, u kontekstu međunarodnih odnosa, s jedne strane, te je potrebno utjecati na svijest javnosti jer organizirani kriminalitet ugrožava posredno (ali i neposredno) samog pojedinca, s druge strane. Temeljne vrijednosti koje organizirani kriminalitet ugrožava su globalne vrijednosti: sigurnost države, njeno gospodarstvo, ali i pravičnost, zakonitost i jednakost. Analizom stanja organiziranog kriminaliteta u Europi i mjera kojima mu se suprotstavlja, autori zaključuju kako su državne granice veća prepreka policiji nekog sudionicima organiziranog kriminaliteta.

Uspoređujući organizirani kriminalitet između SAD-a i Europe, zaključuje se da razlike nisu više toliko velike. No, ostaje ipak glavna razlika, a to je da je radijus kriminalnih aktivnosti **europskih organiziranih skupina još uvijek u okvirima tradicionalnog kriminaliteta**, a manje je prodiranje u industriju, sindikate, vladine organizacije, policiju i pravosuđe. Upravo iz tog razloga je potrebno **pravodobno (preventivno) reagirati na pojave korupcije** jer si na taj način organizirani kriminalitet osigurava imunitet pred državnim progonom njihovih aktivnosti. Posebnu pozornost potrebno je posvetiti brzo stečenom bogatstvu i neočekivanom visokom standardu pojedinaca. Iz tog razloga zakonska rješenja i praktična djelatnost **oduživanja protupravno stečene imovinske koristi** moraju biti jasna, nedvosmislena, intenzivna, predstojeća, sveobuhvatna i neisključiva. **Međunarodna suradnja** svih sigurnosnih i preventivnih subjekata u suprotstavljanju organiziranom kriminalitetu je nužnost.

Države, na prijetnju organiziranog kriminaliteta, u prvim koracima, najčešće posežu za **širenjem ovlasti policije i drugih sigurnosnih obavještajnih agencija**. S tim u vezi dolazi i do **mijenjanja zakonskih normi i rješenja** koje omogućavaju lakše otkrivanje i progon kaznenih djela koje su počinile organizirane skupine. No, tu nailazimo i na ograničenja upotrebe takvih ovlaštenja jer se njima ograničavaju ljudska prava i temeljne slobode pojedinca. Razvija se i noviji pristup, osmišljen u Nizozemskoj, koji ide prema **smanjenju ostvarivanja visokog profita** dopuštajući legalan pristup do jučer zabranjenim uslugama i dobrima (lake droge, igre na sreću, prostitucija ...). U svijetu je sve veći broj pristalica i zagovornika tzv. **politike državne kontrole tržišta droge** te s tim u vezi oduzimanja profita organiziranom kriminalitetu. Argument zagovornika takve politike sadržan je u teoriji odbijanja represije jer se učinkovitijim progonom preprodavača droge smanjuje ponuda droge na tržištu što ima za posljedicu povećanje njene cijene na ilegalnom tržištu, a s time i povećanje profita organiziranog kriminaliteta. No, autori upozoravaju kako ne treba pretjerivati s legalizacijom droga.

U suprotstavljanju organiziranom kriminalitetu važnu ulogu ima i **politika suzbijanja kriminaliteta**, koja mora odrediti prioritete, glavna usmjerenja, načine djelovanja i odgovarajuću organizaciju policije i pravosuđa. Prema D. Maveru (1995)¹¹ politika suzbijanja kriminaliteta mora biti građena na budućnosti i mora obuhvatiti sve čimbenike koji će utjecati na razvoj kriminaliteta u budućnosti. Mjere te politike morale bi obuhvatiti prevenciju, odgovarajuće kazneno zakonodavstvo, usklađen rad policije i pravosuđa s poštovanjem međunarodnih preporuka i suradnje. Pored toga, važno je pridobiti javnu potporu kroz informiranje javnog mnijenja o opsegu i djelovanju organiziranog kriminaliteta, njegovim opasnostima i mogućnostima za njegovo sprječavanje.

U ovoj završnoj analizi mjera suprotstavljanja organiziranom kriminalitetu upozorava se na još dva izdvojena problema: obrazovanje i korupcija. **Obrazovanje** ima izuzetno značajan utjecaj na profesiju i na sve čimbenike uključene u prevenciju organiziranog kriminaliteta. Iz tog razloga primijećeno je kako organizirane skupine kriminalaca, kojima je ishodišni cilj što veće bogaćenje i što veći profit, sve više ulažu velika sredstva u kupovinu i potkupljivanje perspektivnog obrazovanog kadra (kemičari, agronomi, informatičari, ekonomisti, pravnici ...). S druge strane, **korupcija**, posebno ona **u policiji, pravosuđu i politici** – najveća je opasnost koja prijete državi. U borbi protiv organiziranog kriminaliteta policija je nemoćna i potrebna joj je pomoć drugih državnih institucija, pored pomoći politike i javnosti. Pored toga, temelj borbe protiv organiziranog kriminaliteta sadržan je i u policijskom međunarodnom povezivanju i suradnji. Problem organiziranog kriminaliteta nije problem države iz koje potječe, nego je problem svake države u kojoj djeluje, uz pomoć drugih država na koje se odnosi taj organizirani kriminalitet.

U analizi stanja u Sloveniji i Bosni i Hercegovini, autori općenito uočavaju pozitivna kretanja glede suprotstavljanja organiziranom kriminalitetu, posebno ona u zakonodavstvima tih država. Navodi se da se u budućnosti planiraju i nova koja će povećati učinkovitost tijela kaznenog progona i pravosuđa. U okviru postojećih sustava povećat će se specijalizacija državnih odvjetnika i sudaca, kako bi se počiniteljima organiziranog kriminaliteta suprotstavili visoko osposobljeni i specijalizirani državni službenici kojima će na raspolaganju biti sav instrumentarij koji u borbi protiv organiziranog kriminaliteta koriste i druge moderne države.

¹¹ Maver, D. (1995). *Kriminalitetna politika in policija*. U: Bavcon, Lj. (1995). Izhodišnih kriminalne politike v RS. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Primijećeno je kako je u Bosni i Hercegovini situacija nešto složenija od one u Sloveniji, posebno u pomanjkanju suradnje među institucijama na nacionalnoj razini te zbog velikog broja tijela i njihove nadležnosti u borbi protiv kriminaliteta. Autori smatraju kako *opstrukcije pri formiranju jedinstvene državne policije istovremeno predstavljaju opstrukcije za donošenje državne strategije za suzbijanje organiziranog kriminaliteta.*

Autori ponovno upozoravaju na upitnost vrijednosti postojećih definicija organiziranog kriminaliteta te za potrebu redefiniranja ovog fenomena. Po njima zakonske definicije su posebno upitne jer postoji opasnost da definicija ne obuhvati sve pojavne oblike organiziranog kriminaliteta, posebno zbog njegove brze promjenjivosti i prilagođavanja novim oblicima rada. Iz tog razloga ponovno navode osnovne karakteristike organiziranog kriminaliteta: **moć, profit, planiranje, planirani kriminalitet, strukturirana organizacija, samoočuvanje, uspjeh, dostup do dobara putem kriminaliteta, trajne djelatnosti, tajnost, kontrola, korupcija, otežanost otkrivanja, nastojanje za očuvanje imunosti, zastrašivanje, neimpulzivnost.**

Autori knjigu završavaju optimistično procjenjujući kako *budućnost razvoja organiziranog kriminaliteta i borbe protiv njega nije u potpunosti nepredvidiva.* Radikalne promjene u svijetu imaju značajan utjecaj na razvoj organiziranog kriminaliteta i sigurnosti. Daljnji razvoj povezivanja u Europi, političke i ekonomske promjene u državama nekadašnjeg Sovjetskog Saveza te transformacija istočne ekonomije u tržišnu ekonomiju, migracijski pritisci iz istočne Europe i Afrike, utjecaj tehnologija na komunikacije i financijske transfere i slično samo su neki čimbenici koji će po mišljenju analitičara determinirati kretanje organiziranog kriminaliteta u Europi i svijetu. Ironično je što čimbenici koji obećavaju više ljudskih prava i bolji standard života doprinose i povećavanju aktivnosti i kreativan inicijativni rad organiziranog kriminaliteta.

Na kraju prikazane knjige nalazi se **Popis literature** (162-166) u kojem su pobrojene knjige, znanstveni i stručni članci (110 citata) te zakonski izvori (5 citata).

Iz svega iznesenog u ovom prikazu, knjiga **Mreže organiziranog kriminaliteta** može se preporučiti svima onima u čijoj je nadležnosti i djelokrugu rada sprječavanje, suprotstavljanje, razjašnjavanje, prijavljivanje i osuđivanje organiziranog kriminaliteta i njegovih sudionika. Knjigu je potrebno preporučiti i svim studentima/studenticama koji/koje tek ulaze u problematiku kriminalističke metodike organiziranog kriminaliteta kako bi svoje spoznaje i razumijevanje organiziranog kriminaliteta proširili i produbili. Trebamo znati kako izjave glasnogovornika: "U nas do sada nismo utvrdili postojanje kaznenih djela u kojima sudjeluju mafijaške organizacije i nemamo saznanja da su ovdje takve organizacije stvorile mrežu ili da obavljaju ilegalne poslove." danas su prošlost, ali isto tako borba protiv organiziranosti kriminaliteta ne smije uzrokovati nekontroliranu i paranoičnu primjenu raznog konglomerata kriminalnih tehnoloških inovacija. Stoga riječi Honoréa de Balzaca: *Iza svakog velikog imetka skriva se zločin!* – treba uzeti s rezervom i dobro kriminalistički istražiti.

Engl.: The Network of Organized Crime